

اسرار و رازداری در حقوق بانکی ایران بانگاهی به حقوق بانکی سایر کشورها

آرش جهان بخشی

کارشناسی ارشد حقوق مالی-اقتصادی، دانشگاه آزاد واحد بوئین زهرا

چکیده

بانک داری به عنوان یک کسب و کار کلیدی در زندگی امروز ما جایگاه حساسی یافته است از مبادلات روزمره بیشتر شهروندان گرفته تا تأمین سرمایه که کارآفرینان به آن اتکا میکنند و از گردش مالی در بازارها گرفته تا تبادلات تجاری بین کشورها همه در چرخه عملیات حرفه ای بانکها تحقق می یابند بدیهی است این حجم عظیم و طیف گسترده مراجعه کننده به بانک، جلب اعتماد مشتری را طلب می نماید و بر بستر این اعتماد است که ارتباط های بلندمدت شکل گرفته و سیستم بانکداری رونق پیدا می کند.

واژه های کلیدی: حقوق بانکی، اسرار و رازداری، بانک، مشتریان، قوانین، کنوانسیون ها و توصیه نامه های بین المللی

مقدمه

با وجود طیفهای گوناگون و نیازهای متفاوت مشتریان یکی از مهم ترین دغدغه های این مجموعه در هر صنف و با هر سن و سال حفاظت از اطلاعاتی است که بر مبنای اعتماد در اختیار بانک قرار گرفته است از این رو و به منظور جلب اعتماد و جلوگیری از سوءاستفاده های اقتصادی و ضررهای شخصی و تجاری بانکها اطلاعات به دست آمده را محرمانه تلقی می کنند اما نبود مقررات مدون و خاص در این زمینه به کاستی اعتماد به نظام بانکی کشور دامن میزند و بخش خصوصی را به سرمایه گذاری در بازارهای مالی خارج از کشور ترغیب می نماید، برای جلوگیری از این مشکل ممکن است بتوان با بازنگری در قواعد و تبیین اصول نوین درخصوص تعهدات بانک نسبت به مشتریان از دغدغه ذهنی صاحبان سرمایه تا حدی کاست و با ترمیم اعتماد آنان نسبت به امنیت اسرار شخصی و شغلی در نظام بانکی داخلی کوشید هرچند نظریات حقوقی تنها آغازکننده راهی برای قانونگذار است تا همچون دیگر کشورها به تدوین قوانین منسجم برای رازداری و بیان ضمانت اجرای نقض آن بپردازد.

مفهوم اسرار بانکی

در دنیای بانکداران دو نوع اسرار بانکی معرفی شده است: اسرار بانکی به عنوان اسرار حرفه ای اطلاعاتی است که مطابق قانون یا عرف اهل حرفه ملزم به حفظ اسرار مشتریان خود است و اسرار بانکی در معنای آنچه قانون سوئیس مقرر داشته است و مطابق آن تحت هیچ عنوان هیچ یک از اطلاعات مشتری افشاء نمی شود. مورد اخیر برای پاره ای افراد به ویژه از نظر مالیاتی جذاب است و موجب جذب سرمایه های خارجی می شود اما بسیاری از کشورها به این روش واکنش نشان داده و آن گونه که خواهیم دید خواستار استثنائاتی بر آن شده اند، آنچه که به طور معقول از اسرار بانکی فهم می شود همان نگاه حرفه ای به اطلاعات بانکی است تعهد نهادهای مالی مدیران و کارمندان آنها به حفاظت و خودداری از افشای اطلاعات به دست آمده به مناسبت حرفه خودمحرمانگی یا حفظ اسرار بانکی نامیده می شود امروزه در بحث اسرار بانکی به تدریج حفظ اسرار مشتریان جایگزین حفظ اسرار بانک شده و استفاده ای بیشتر یافته است، رازداری بانکی به معنی محافظت از اطلاعاتی است که از آن به اسرار منفی یاد می شود اصل حفظ اسرار بانکی تأسیسی عرفی وقانونی مخصوص امور بانکی و متصل به آن است و در محدوده ارتباط میان بانک و مشتری مانع افشای معاملات و اطلاعات حساب خواهد شد جدا از اختلاف نظر در بحث مبنای امروزه این اصل یکی از ویژگیهای جدانشدنی بانک ها تلقی شده و با سرعت زیادی در حال تبدیل شدن به یک عرف اساسی در میان بانک داران است، محرمانگی بانکی بر اساس هنجارهای مدنی و نظام قضایی و تقنینی هر کشور استوار و تحکیم شده و از کشوری به کشوری دیگر متفاوت است.

تاریخچه رازداری بانکی

پیشینه رازداری بانکی مقارن با آغاز بانک داری است اساسنامه بسیاری از بانکهای غربی و همچنین قوانین سرسختانه بانک داری در نظام های حقوقی غرب چنین ادعایی را تأیید می کند، رازداری و حفظ اسرار حرفه ای از دیرباز در بین اقوام مختلف به عنوان یکی از ارکان اخلاقی مورد توجه بوده و افشای اسرار حرفه ای تحت عنوان بزه خیانت در امانت مورد مجازات قرار می گرفته است، مفهوم محرمانگی امور مالی در دستورالعمل ها و قوانین تجاری آلمان و

شمال ایتالیا در قرون وسطی موجود بوده است محرمانگی مالی در قبال فئودالها افزونتر شد، در حقیقت اصل رازداری بانکی محصول عصر جدید و یا مختص و زاییده سیستم حقوقی سوئیس نیست اما آنچه که نخست موجودیت رازداری بانکی را به عنوان یک اصل محقق نمود اصل عدم تعرض به حریم خصوصی افراد در نظام بانکداری سوئیس و در پی مقابله با فشارهای دو دولت آلمان و فرانسه مبنی بر ارائه اطلاعات مالی اتباعشان بود، در سال ۱۹۳۴ قانون بانک داری و مؤسسات ذخیره مالی فدرال سوئیس در بخشهایی وسیع تهیه شد و به تصویب رسید و ماده ۴۷ این قانون اعلام نمود که نقض ارادی رازداری بانکی از جانب هر کس به هر طریق رخ دهد موجب مسئولیت کیفری است و هر فرد مسئول افشای اطلاعات به مجازات حبسی بیش از سه سال محکوم خواهد شد همچنین هر کوششی که به افشای این اسرار بیانجامد مجازات خواهد شد، این مسئولیت پس از پایان رابطه بانک با مشتری نیز امتداد می یابد اما پس از جنگ جهانی دوم رازداری بانکی در سوئیس به خصوص از سوی نیروهای متفقین که خواهان مصادره دارایی های نازیها بودند مورد انتقاد قرار گرفت و در سالهای اخیر نیز انتقادات به رازداری بانکهایی که دارای حساب های آزاد و معاف از مالیات میباشد حول محور پولشویی و فرار مالیاتی بوده است، فرارهای مالیاتی در دهه ۱۹۷۰ انتقادات شدیدی را نسبت به سیستم محرمانگی بانک های کشورهایی همچون سوئیس ایجاد کرد و تلاشها از آن زمان برای از بین بردن رازداری در بانکهایی با این خصوصیت آغاز شد، فشارهای بین المللی به ویژه آمریکا و اتحادیه اروپا که از سال ۲۰۰۹ آغاز شد سرانجام در سال ۲۰۱۲ سوئیس را ناچار به تعدیل رویه خود نمودهم اکنون در سطح بین المللی اسنادی متعدد بر رازداری بانکی حاکم شده است از جمله کنوانسیون ملل متحد در مقابله با قاچاق مواد مخدر و روانگردان ۱۹۸۸ وین، کنوانسیون متوقف کردن حمایت مالی تروریسم ۱۹۹۹، کنوانسیون پالمو در مقابله با جرایم سازمان یافته ۲۰۰۰، کنوانسیون مبارزه با فساد ۲۰۰۳ و همچنین ۴۰ توصیه نامه صادره از سوی سازمان ملل بر این موضوع حاکمیت دارد.

مبانی رازداری بانکی

از جمله ملاکهایی که در ابتدا در حقوق ملی و فراملی اصل رازداری بانکی را موجودیت بخشیده است دو نظریه "نسبی گرایی" و "مطلق گرایی" است، نظریه نسبی گرایی به همان دلایلی که خیانت در امانت را جرم می دانست افشای اسرار حرفه ای را نیز قابل مجازات دانسته و مجازات در نظر گرفته شده را برای حمایت از منافع افراد مختلف که هر کدام دارای اطلاعات محرمانه هستند نهاده کرده است، پیروان این مکتب معتقدند که در صورت افشای راز با رضایت ذینفع دیگر نمی توان افشا کننده را مجازات نمود در مقابل مدافعان مطلق گرایی معتقدند که این منافع افراد نیست که با افشای راز به خطر می افتد بلکه با افشای برخی اطلاعات محرمانه نظم عمومی به خطر می افتد و لذا علاوه بر استناد به "اعتماد میان طرفین" و "قرارداد فی مابین" قانون نیز مجبور به مداخله در این زمینه خواهد بود حامیان دو نظر، متناسب با ساختارهای حقوقی خود هر کدام به دنبال یافتن ملاکهای اساسی رازداری بانکی رفته و عصاره گرایشهای حقوقدانان سرتاسر دنیا برای پاس داشت رازداری در چهار نظریه عدم تعرض به حریم خصوصی، حسن نیت، انصاف و حمایت از اخلاق حرفه ای جمع شده است، نخستین استدلال رسمی دادگاه فدرال سوئیس برای حمایت از محرمانگی بانکی عدم تعرض به حریم خصوصی و حق خلوت بود بر همین اساس بانکها موظف به حفظ اسرار اشخاص ثالثی هستند که در لوای خدمات بانکی با مشتری خود از آنها اطلاع پیدا کرده اند، قوانین کیفری کنفدراسیون سوئیس نیز مجازات افشای اطلاعات بانکی ولو افشای اسامی متهمان به فرار مالیاتی را از مصادیق نقض حریم خصوصی شهروندان دانسته است و

مرتکب را به سه سال حبس یا ۲۵۰۰۰۰ فرانک سوئیس محکوم می کند، حسن نیت نیز یکی از اصول حقوق قراردادهاست که در برخی از نظامها به عنوان یک قاعده لازم الرعایه در مراحل انعقاد، اجرا و تفسیر قرارداد شناخته می شود، مطالب این اصل اگر اطلاعات کاربر متضمن اسراری باشد که در نزد شخص محترم باشد طرف دیگر حق استفاده از این اطلاعات برای اهداف شخصی و یا افشای آنها را نخواهد داشت، نظام بانکداری ژاپن برای محرمانه نگاه داشتن اطلاعات بانکی مشتریان خود مدافع چنین نظریه ای است البته این اصل علاوه بر تبیین وظیفه رازداری به تحدید آن نیز مبادرت ورزیده و در موارد الزام همچون مبارزه با تروریسم و پولشویی مجوزی برای افشای اطلاعات خواهد بود به دلیل وابستگی حسن نیت به وجود قرارداد میان بانک و مشتری نمیتوان به تنهایی از آن برای الزام بانکها به حفظ اسرار دیگران استفاده کرد زیرا حسن نیت مفهومی مستقل و بیرون از قرارداد ندارد، لذا اطلاعاتی که به صراحت یا به صورت ضمنی بر محرمانه بودن آن توافق شده یا به گونه ای است که بنای عرفی بر حفظ آن است مورد حمایت قرار میگیرد، امروزه تعهد به رازداری بر اساس اصل حسن نیت در روابط پیش قراردادی و در جایی که مذاکرات به نتیجه نمی رسد خودنمایی می کند به طریق اولی میتوان گفت که در جایی که رابطه همکاری میان طرفین شکل گرفته اما صحبتی از محرمانه ماندن اطلاعات رد و بدل نشده است نیز این اصل حاکم خواهد بود اما در صورتی که بانک موظف به حفظ اطلاعاتی باشد که به هر نحوی بدون وجود هیچ رابطه قراردادی به دست آورده باشد همانند زمانی که در روابط کاری میان بانکها، بانک ثالثی از اطلاعات مشتری بانک دیگری مطلع میشود نمی توان وظیفه رازداری را بر اساس حسن نیت بر او تحمیل نمود، در انگلیس بر اساس قواعد انصاف پذیرفته شده بود که رابطه مبتنی بر اعتماد متقابل چه رابطه بر پایه قرارداد شکل گرفته باشد یا مبنای آن قرارداد نباشد، موجد تعهداتی برای طرفین است بنابراین اگر در چنین رابطه ای اطلاعاتی به فرد داده شود مشروط به اینکه آنها را افشاء نکنند طبق ضوابط انصاف او ملزم به حفظ اطلاعات مزبور است، به دیگر سخن اگر انتقال اطلاعات محرمانه ای که حتی قابلیت مال بودن را دارا نباشند نقض اعتماد دیگری تلقی شود طبق اصول انصاف ممنوع است، در پرونده ها نیز در بسیاری از روابط حرفه ای از جمله رابطه بانک با مشتری نوعی تعهد به حفظ اسرار وجود داشت که بیشتر به شکل ضمنی مورد توافق طرفین بوده است، با گذشت زمان اطلاعات مورد حمایت نظام اسرار حرفه ای گسترده تر شده نحوی که این تحلیل ساده نمی توانست پاسخگوی همه پرونده ها باشد، به عنوان مثال اگر شخصی خارج از رابطه دوطرفه و کاملاً بیگانه با دریافت کننده اطلاعات به آنها دست پیدا کرد میتوان او را نیز ملزم به حفظ آن اسرار دانست؟ از اواسط قرن نوزدهم به بعد نظام انصاف بیان کرد که اگر ثالث از محرمانه بودن اطلاعات مطلع باشد یا به موجب قانون آگاه فرض شود او نیز متعهد به حفظ اسرار دانسته میشود، بنابراین امروزه حمایت انصاف از اینگونه اطلاعات دیگر منوط به وجود رابطه مبتنی بر اعتماد نیست بلکه "صرف وجود اطلاعات محرمانه" مبنای این حمایت خواهد بود، با توجه به ماهیت اطلاعاتی که در اختیار بانک قرار می گیرد و با استقرار قوانین داخلی به نظر میرسد که افشای اسرار بانکی تنها موجب زیان صاحب راز نیست، بلکه کل جامعه را متضرر کرده و علاوه بر از بین بردن نظام اعتماد در بانک داری نظم اقتصادی و اجتماعی را نیز متزلزل خواهد ساخت لذا رازداری بانکی در ایران را باید مبتنی بر مکتب مطلق گرایی و همسو با نظام اخلاق حرفه ای، حق خلوت و مورد حمایت قانون دانست با همین تحلیل در مواردی که عدم افشاء موجب تضرر جامعه شود نیز این الزام برداشته خواهد شد.

منابع حقوقی تعهدبه رازداری بانکی

آنچه که در خصوص رازداری بانکی مهم است ضرورت وجود یک رابطه حقوقی میان متعهد و متعهدله است که از نظر حقوقی موضوع را واجد اعتبار و دارای ضمانت اجرا کند، کاملترین شکل آن به این صورت است که مشتری با ارائه کننده خدمات حرفه ای "قرارداد عدم افشاء" منعقد کند این قرارداد پیش شرط حفاظت از اسرار مراجعان است و انعقاد آن به عنوان یک تکلیف به دارنده تحمیل می شود و نقش حمایتی را ایفا می کند، دکترین حقوقی انگلستان نیز برای حمایت از محرمانگی بانکی علاوه بر اتکا به انصاف وجود یک قرارداد میان صاحب راز و بانک را لازم می داند، به این دلیل که اگر تعهد ضمنی را مبنا قرار دهیم این دادگاه است که باید این تعهد ضمنی را از قرارداد استنباط کند و در شرایط عدم وجود یک قرارداد نیز انصاف محرمانگی بانکی را بر بانکها تحمیل خواهد کرد، البته این نظریه بیشتر در حیطه حقوق اسرار تجاری مطرح است و در نظام هایی مورد پذیرش است که اصل رازداری بانکی را حکمی خاص و محصور دانسته، شفافیت مالی و سلامت نظام اقتصادی در قلمرو حاکمیتی را مورد وثوق بیشتری قرار داده و به لزوم برشمردن موارد مخفی معتقد است، در حقوق ایران میتوان به ماده ۱۰ قانون مدنی رأی به اعتبار چنین قراردادی داد و موضوع آن را میتوان تعهد بانک به ترک فعل دانست اما چنین قراردادی در میان بانکهای ایرانی مرسوم نیست، تصریح به عدم افشای اطلاعات به عنوان یک شرط در قراردادهای معمول بانکی و یا بستن قراردادهای اعطای تسهیلات بانکی بر مبنای تعهدات ذهنی برحفظ اسرار مشتری در مذاکرات اولیه اعطای خدمات بانکی راه دیگری برای ایجاد یک ضمانت اجرای حقوقی در این زمینه است، در مواردی که بین طرفین دعوی قراردادی جداگانه یا تصریحی در ضمن قرارداد بانکی برای عدم افشاء نباشد مطابق عرف بانکداری چنین تعهدی به عنوان یک شرط عرفی در قراردادها مفروض به حساب می آید، در آمریکا دادگاه ها براساس توافقاتی که برای انجام فعالیت می شود به وجود شبه قرارداد استناد می کنند.

در انگلستان نیز در یک پرونده دادگاه شرط صریح طرفین مبنی بر عدم افشای اطلاعات خاص را به طور ضمنی و به طریق اولی توسعه داد و بیان داشت که استفاده از همه اسرار سپرده شده از طرف متعهد ولو در غیر از موارد مورد توافق نیز تجاوز به آنها محسوب میشود حتی اگر متعهد هنوز آنها را افشاء نکرده باشد.

در حقوق ایران با نگاهی به ماده ۱۰ قانون مدنی همراه با تحلیل قصد طرفین و با استناد به عرف میتوان نوعی رابطه امانی را به صورت مستقیم میان بانک و مشتری در قبال ارائه اطلاعات وی ملاحظه کرد، زیرا امانتداری محدود به حفظ فیزیکی مال امانی نیست بلکه شامل لوازم و مقتضیات عرفی آن و از جمله اطلاعات بانکی مشتریان نیز میگردد، از آنجا که اطلاعات بانکی مشتریان نیز جزء لاینفک ارتباط اشخاص با بانکها است و کلیه این اطلاعات و اسناد آن در فرآیند ناگزیر از سوی مشتریان به بانکها داده می شود تا بتوانند از خدمات بانکی استفاده کنند، بنابراین اطلاعات مذکور قطع نظر از ارزش مالی یا غیرمالی همانند جوهری است که به بانک سپرده می شود و اطلاعات نیز همانند سایر اموال مادی در ید امانی بانک قرار دارد و اختیار هیچ تصرف و استیفایی از طرف صاحبان حسابها و صندوقهای امانات به بانک داده نشده است، پس امانتی کامل برقرار است که شامل اطلاعات بانکی نیز می شود.

اطلاعات مورد حمایت در نظام بانکداری

۱-اطلاعات تجاری واقتصادی

اطلاعاتی که دارای ارزش اقتصادی هستند نقش یک کالای سرمایه ای را ایفا می کنند و جایگاهی مهم در سوددهی بنگاه های تجاری شخص به خود اختصاص می دهند (اسرار تجاری نامیده میشوند) این اسرار سبب تولید محصولات یا ارائه خدماتی میشوند که مشتریان در ازای آن پول پرداخت می کنند یا به طریقی دیگر ممکن است سبب کاهش هزینه تولید یا عرضه شوند، داده هایی همانند اطلاعاتی در خصوص محاسبات و اقدامات سودآور برای مشتری، اطلاعات قراردادهای کسب و کار، تدابیر تجاری و یا محصول جدیدی که بانک در طی عملیات استقراری برای حمایت از تولید از آنها مطلع شده است، "مال" بوده و در این دسته قرار می گیرند علاوه بر آن ممکن است مزایای رقابتی برای دارنده خود نیز فراهم آورند بدین معنا که دارنده را از لحاظ رقابتی نسبت به رقبای در موضع قویتری قرار می دهد، این اطلاعات مختص موارد حمایت در حقوق مالکیت فکری همچون علائم تجاری یا طرحهای صنعتی نیست بلکه اطلاعات ساده ای نظیر عضویت اشخاص در اتحادیه های تجاری، میزان دارایی، معاملات و حتی دریافت و پرداخت وام نیز از جمله داده هایی است که ممکن است اشخاص تمایلی به افشای آن نداشته باشند، سیستم حقوقی آمریکا نیز اسرار تجاری را "مال قانونی" قلمداد کرده است که این اطلاعات مفید است و نیازهای مادی و معنوی افراد را برآورده می سازد و قابل اختصاص یافتن به شخص معین و قابل داد و ستد است، در واقع حق شخص بر اطلاعات تجاری از حقوق مالی و از اموال غیر مادی او محسوب شده و زیر مجموعه دارایی هایش قرار می گیرد در همین راستا و به جهت حمایت از اسرار تجاری، موسوم به "اطلاعات افشاء نشده" ماده ۳۹ معاهده تریپس که در سال ۱۹۹۴ مورد توافق عمومی قرار گرفت، مقرر میدارد که کشورهای عضو از اطلاعات افشاء نشده در برابر استفاده های غیرمجاز با رویکردهایی بر خلاف شیوه های تجارت صادقانه مشتمل بر نقض قرارداد، نقض رازداری و رقابت غیرمنصفانه حمایت خواهند کرد، این الزام متوجه هر شخص حقیقی یا حقوقی است که به اطلاعات دیگری دسترسی دارد و از این رو بانکها و مؤسسات مالی و اعتباری نیز به واسطه نوع تعاملات مالی و اعتباری وسیع با بنگاههای تجاری و اقتصادی یکی از مهمترین مصادیق این ماده به حساب خواهند آمد، مطابق با این معاهده اطلاعاتی مورد حمایت هستند که به طور عمومی مورد شناسایی یا دستیابی قرار نگرفته و ذی قیمت باشند باید متذکر شد که ایران جزو معدود کشورهایی است که به این معاهده نپیوسته است.

۲-اطلاعات شخصی

بخش دوم از اسرار بانکی مرتبط با حق تمتع از زندگی خصوصی و شخصیت معنوی افراد است و شامل اطلاعات شخصی مشتریان

میشود بر اساس این حق همانگونه که نامه های خصوصی و مکالمات تلفنی و اینترنتی افراد مصون از تعرض است، صاحبان پاره ای از مشاغل مانند پزشکان، وکلای دادگستری، مددکاران و بانک داران نیز مکلف به حفظ اسرار اشخاص شده اند، منظور از داده های شخصی مشخصات، ممیزات و اطلاعات مربوط به یک شخص حقیقی یا حقوقی معین یا قابل تمایز است که موجب تمایز او از سایرین گردد و اطلاعاتی از قبیل شماره ملی و شناسنامه ای شخص، اقامتگاه، شماره تلفن، شماره حساب مشتریان و میزان موجودی آنها، تعداد حسابهای موجود مشتری در بانک، آدرس ایمیل، رمز عبور اینترنتی حساب اشخاص و غیره، همه اطلاعاتی است که در چرخه عملیات بانکداری در دسترس بانک قرار می گیرد و بر خلاف اسرار تجاری اطلاعات شخصی افراد جزء دارایی او به حساب نخواهد آمد و حمایت از اطلاعات شخصی و هویتی او همانند حق بر نام و

محل سکونت مبتنی بر حقوق اشخاص بر شخصیت آنها است و از این حیث که شخصیت انسان محترم و مورد حمایت است این قبیل اطلاعات نیز مورد حمایت خواهد بود.

قلمرو حفاظت از اطلاعات مشتریان

قلمرو رازداری در حالتهای مختلف و بسته به نظام های بانک داری در کشورها متفاوت است و در برخی نظامها اصل محرمانگی به صورت مطلق اجراء شده و دارای استثنائات محدود است اما برخی نظام ها بر مبنای اصل شفافیت استوار شده اند و محرمانگی مستلزم قانونگذاری مستقیم و موردی است، مستند به همین نظر برخی معتقدند که منظور از اطلاعات سری افراد اطلاعاتی است که محدود باشند مانند مبلغ اعتباراتی که مشتری گشایش کرده، سررسید دیون وی، ارقام ترازنامه، تقاضای بازپرداخت پیش از موعد بدهیها و اینکه شخصی نزد بانک حساب دارد یا خیر، اما نظرات مخالفی نیز در تعیین مصادیق اطلاعات سری مشتریان وجود دارد با این حال قدر مسلمی وجود دارد که در هر دو سیستم مد نظر قرار گرفته است.

در محرمانگی بانکی تفاوتی میان مشتریان ثابت و یا موقت نیست تفاوتی نیز نمی کند که مشتری بانک یک مشتری معمولی باشد و یا جزء مشتریان خاص و یا شرکتی قرار گیرد طبیعت رابطه کاری و حرفه ای میان بانک و مشتری آن است که در برخی موارد بانک از اطلاعاتی که مشتری در اختیارش قرار نداده نیز مطلع شود، بنابراین اطلاعات تحت حمایت اصل رازداری بانکی تنها اطلاعاتی نیست که در رابطه با عملیات بانکی در اختیار بانک قرار می گیرد بلکه اطلاعاتی که خارج از رابطه میان بانک و مشتری فاش می شود نیز از اسرار بانکی است، رأی پرونده مشهور تورنیر در انگلستان نیز محرمانگی بانکی را محدود به میزان داراییهای فرد در حساب بانکی او ندانسته و هر نوع اطلاعات را جزء محرمانگی بانکی قلمداد کرده است، کلیه اطلاعاتی که بانک در صورت غیرمستقیم و در ضمن معاملات با مشتری به دست می آورد مانند باز کردن اعتبار در نزد بانک دیگر، تقاضای اعتبار و قبول یا رد شدن آن، تردید فروشندگان کالا در اعتبار مشتری و تقاضای تضمین اضافی و هزینه های شخصی مشتری نیز از اسرار بانکی محسوب میشود، به طور کلی هر نوع اطلاعات میان بانک و مشتری مانند اطلاعاتی در خصوص شرایط مالی مشتری، اطلاعاتی در خصوص رابطه مشتری با سایر بانک ها، اطلاعاتی که بانکدار در موقع باز کردن حساب یا دادن اعتبار یا شروع به هر معامله ای از مشتری می خواهد، مانند جمع ترازنامه، میزان سرمایه فعلی، موجودی های نقد، موجودی کالا، جمع بدهی، اموال غیرمنقول و غیره نیز شامل کلیه عملیاتی که مشتری توسط بانک انجام می دهد، مانند نوع و مقدار بروات تنزیلی یا وثیقه ای، نام برات گیران و پشت نویسان، نوع و مقدار سهام سپرده و تضمینی، مانده حسابهای مشتری و گردش آنها، تمام مکاتبات و مراسلات رد و بدل شده میان آنها، نوع و مقدار حواله ها و نام گیرندگان پول آنها و غیره همگی جزء اسرار محسوب می شوند، در واقع هر چیزی که افشای آن امکان زیان به مشتریان را داشته باشد تحت حمایت اصل رازداری بانکی است این اطلاعات سری صرفاً متعلق به مشتری بانکها نیست بلکه می تواند متعلق به شخص ثالثی باشد که بانک در لوای خدمات بانکی با مشتری خود از آنها اطلاع پیدا کرده است.

همچنین بانک موظف به سری نگه داشتن اطلاعات محرمانه ای است که بانک یا مؤسسه مالی و اعتباری دیگر به دلیل ارتباطات کاری در اختیار او قرار می دهد، محدوده زمانی رازداری بانکی از

سویی بی درنگ از زمان شروع به کار مستخدمان بانک و از طرف دیگر با در اختیار قراردادن اطلاعات مورد حمایت اصل رازداری توسط مشتری به بانک یا کسب اطلاعات توسط بانک آغاز می شود، محرمانگی مشمول ساعات غیرکاری نیز خواهد بود حتی پس از پایان دوره کاری و قطع ارتباط با بانک باید رعایت شود تا در صورت محرمانه بودن اطلاعات حتی پس از پایان همکاری کارکنان با بانک به هر دلیلی از جمله بازنشستگی، اخراج و ... ضروری است، طبق ماده ۴۷ قانون بانکی فدرال سوئیس نقض سری بودن، حتی هنگامی که عمل یا رابطه استخدامی پایان یافته یا دارنده راز دیگر در صنعت بانکی کار نمی کند نیز باقی است و در نگاه کلی نظام بانکی به مثابه امینی مادام العمر است که ملزم به سکوت در برابر خواسته های نامشروع سودجویان است، مطابق با قوانین بانک داری سوئیس بانک های خارجی فعال در سوئیس نیز باید از قوانین رازداری تبعیت کنند و اصل محرمانگی بانکی تنها به اطلاعات زمان ارتباط با مشتری اکتفا نمی کند، بلکه اطلاعات مربوط به زمان قبل از رابطه با مشتری را نیز در بر می گیرد در این نظام مذاکرات اولیه نیز محترم شمرده شده به نحوی که حتی اگر شخص مذاکره کننده و یا حتی بانک از همکاری در آینده پشیمان شود اصل رازداری و امانتداری باید توسط بانک رعایت شود.

متعهدین به رازداری بانکی

افرادی که از طرف بانک اقداماتی انجام می دهند و یا برای بانک کار می کنند مسئول مستقیم حفاظت از اسرار بانکی هستند، دسترسی مدیران و کارکنان بانک باید محدود به اطلاعاتی باشد که برای پیشبرد اهداف بانک مورد نیاز است و قرار دادن این اطلاعات در دسترس افراد درون یا بیرون سازمان که ارتباطی با آن ندارند غیرمجاز است و یک اصل کلی وجود دارد که کل دستگاه بانک به عنوان شخص حقوقی باید از اطلاعات اشخاص حفاظت کند اما هر کس به هر میزان که از اسرار مشتریان مطلع بوده است وظیفه حفظ آنها را دارد، با این حال اگر به نحوی دیگر نیز از اسرار مشتریان مطلع شد باز به عنوان بخشی از دستگاه بانکی حق افشاء ندارد در یک جمع بندی متعهدان به رازداری به دو دسته تقسیم می شوند:

۱- مطلعان داخل در دستگاه اداری بانک

مدیر عامل، اعضای هیأت مدیره، اعضای مجمع عمومی، کارمندان، مستخدمان، کارگران و هر کس که جزئی از بدنه بانک محسوب و به نسبت وظیفه حرفه ای خود از اطلاعات بانکی مشتریان به صورت عام و یا خاص آگاه می شود ملزم به رعایت محرمانگی بانکی است، قانون فرانسه نیز اشخاصی را که به هر نحو در اداره یا نظارت بر بانکها مشارکت دارند متعهد به حفظ اسرار شناخته است و هر عضو هیأت مدیره یا هیأت نظارت و هر شخصی که به هر نحو در مدیریت مؤسسه اعتباری مشارکت دارد یا در چنین مؤسسه ای کار می کند را متعهد به حفظ اسرار حرفه ای و مشمول مقررات کیفری نقض رازداری معرفی می کند.

۲- مطلعان خارج از دستگاه اداری بانک

این گروه شامل هر شخصی است که به واسطه قانون یا قرارداد با بانک در ارتباط شغلی قرار گرفته و به نحوی اطلاعات بانکی در اختیارش قرار می گیرد مانند بازرسان، حسابداران، متخصصان حرفه ای، سایر بانکهایی که به نحوی از اطلاعات بانک حاضر مطلع می شوند و سازمانهایی که مطابق با دستورات قانونی حق درخواست استعلام اطلاعات از بانک را دارند، مطابق ماده 47 قانون بانک داری فدرال سوئیس چنانچه مدیران، کارکنان، مدیر تصفیه، ارزیاب، ناظر کمیسیون بانکی یا اعضای مؤسسه حسابرسی یا کارکنان آن، سری را که در اختیار آنان قرار گرفته و یا به واسطه عمل خود یا

رابطه کارمندی به آن آگاهی یافته اند افشاءکنندوهمین طور هرکس دیگری را تحریک کرده تا تعهدحفظ اسرار را نقض کنند و یا از روی غفلت چنین عملی را مرتکب شده باشدبه مجازات مقرر محکوم می شود.

افراد مجاز برای دسترسی به اطلاعات مشتری

نخست باید گفت کسانی که بدهی های بانکی خود را پرداخت نکرده اند و همچنین تجار ورشکسته مورد حمایت قوانین محرمانگی بانکی قرار نمی گیرند، هنگامی که مدیون بودن شخصی توسط دادگاه محرز شودبانکها موظفند اطلاعات میزان دارایی وی را در اختیار دادگاه قرار دهند، ماده ۴۳۴قانون تجارت نیز در خصوص صورت برداری از اموال تاجر ورشکسته و افشای اطلاعات مالی مشتری ورشکسته توسط مدیر تصفیه منسوب دادگاه مقرر داشته است که مدیر تصفیه می تواند برای جمع آوری صورت دارایی ورشکسته از بانک تقاضای دسترسی به اطلاعات او را داشته باشداما طلبکاران وی حق هیچ گونه اطلاعاتی از حسابهای مالی او را نخواهند داشت مگر پس از کسب مجوز از دادگاه، دولت نیز نمی تواند بدون حکم قانونی یا قضایی به اطلاعات مالی مشتریان بانک های خصوصی یا دولتی دسترسی داشته باشد، در نظام حقوقی سوئیس در اختیار قرار دادن اطلاعات بانکی به طور مستقیم به مقامات مالیاتی ممنوع است اما اگر حکم قضایی خاص وجود داشته باشد بانک به استناد رأی دادگاه دست به چنین کاری میزند در این خصوص اصولا احکام قضایی شامل تقلب مالیاتی می شوند و نه فرار مالیاتی در کشورهایی که ورثه قائم مقام متوفی محسوب می شوندحق دسترسی به حساب و اطلاعات متوفی را نیز خواهد داشت ودر این حالت وظیفه محرمانگی بانکی صرفاً وظیفه ای قائم به شخص نیست، بلکه این تعهدات در برابر ورثه نیز پابرجاست در حقوق سوئیس این وظیفه تنها در خصوص اطلاعات مالی متوفی و آنچه ورثه به ارث می بردرعایت می شوداما در قبال اطلاعات شخصی صرف، حتی به رغم درخواست ورثه نیز رازداری ادامه خواهد یافت، وکلا نیز جزء کسانی هستند که میتوانند به اطلاعات بانکی صاحب حساب دسترسی پیدا کنندالبته اگر اعطای وکالت برای دسترسی به حسابهای بانکی برای پس از فوت صادر شده باشد، این دسترسی با پایان اعطای نیابت و وکالت پایان می پذیردوهمچنین دسترسی به اطلاعات حساب های افراد صغیر نیز توسط ولی و قیم او تا رسیدن به سن بلوغ امکانپذیر است

استثنای حفاظت از اطلاعات بانکی

مسئولیت بانک به حفظ اسرار بانکی در هیچ نظام حقوقی مطلق نیست و متناسب با نظم اجتماعی و منافع حاکمیتی به حکم قانون با درجات متفاوت و متغیر قابل تخصیص است ودر قوانین ما نیز حرمت افشای اسرار دیگران تا آنجاست که در مقام تعارض و تقابل با مصالح جامعه و حاکمیت نباشد و با استناد به باب تزاحم و ترجیح اهم افشای اسرار در این هنگام نه تنها جایز بلکه واجب می گردد.

اصل ۴۰قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز حقوق فردی و اجتماعی را به صورت مطلق و بدون حد و حصر به رسمیت نشناخته و استفاده از حقوق شخصی را تا جایی محترم می شمارد که به حقوق و منافع دیگران و جامعه آسیبی نرساندبا این حال باید سعی شود تا در این راه حرمت افراد حفظ شده و در افشای اسرار نیز نهایت مواظبت، خویشتنداری و دوراندیشی رعایت گردد تا منجر به نتیجه معکوس نشود و زمینه سلب اطمینان عمومی و خدشه دار شدن امنیت فراهم نگردد.

ماده ۶۴۸ق.م.ا مصوب ۱۳۷۵ تنها ماده قانونی است که به این امر تصریح کرده و استثنائات حفظ اسرار را به تصریح قوانین خاص محول نموده است، البته در موجه ترین تفسیر از این ماده آمده است که تنها کسانی مجاز به افشای سر هستند که نوعی تکلیف قانونی بر عهده آنان نهاده شده و قانونگذار تصریح به افشاء کرده باشد.

لذا حتی اگر تخلفی صورت گرفته باشد بانک خارج از قلمرو موارد قانونی مجاز به افشاء نیست، به عنوان مثال وجود بدهکاری گسترده به بانک بدون طی مراحل قضایی و حکم دادگاه مجوزی برای افشای اسامی ایجاد نخواهد کرد در غیر این صورت بانک تحت شمول عموم ماده قرار گرفته و مسئول خواهد بود، با تمام تلاشی که در حقوق ایران برای شفافیت اطلاعات صورت گرفته است به استناد این ماده از قانون میتوان گفت که نظام حقوقی ما رازداری حرفه ای را یک اصل تلقی کرده و به صرف حکم و تصریح قانونی اجازه افشای هرگونه اطلاعات شغلی را میدهد، بانگاهی به قوانین و دستورالعمل های خاص اجازه افشاء در قبال درخواست استعلام سازمانهایی چون سازمان امور مالیاتی کشور، سازمان بازرسی کل کشور، دیوان محاسبات کشور، وزارت اطلاعات، تعزیرات حکومتی، کارشناس رسمی دادگستری، بازرسان اعزامی اداره نظارت بر بانکها و سایر بانکها با شرایط مقرر تصریح شده داده شده است که در ادامه به موارد عام که بانک در قبال سایر اشخاص و نهاد های قانونی ملزم به ارائه اطلاعات تصریح شده می باشند می پردازیم.

۱- رضایت ذی نفع

نخستین موردی که افشای اطلاعات را مجاز می کند رضایت صاحبان راز است حق شخص بر اطلاعات و اسرار زندگی اش درجه ضعیفی از مالکیت به حساب می آید، با توجه به اینکه فرد حق همه گونه دخل و تصرف در اموال خود را دارد مشتری نیز می تواند با اعراض از حق خود بر سر بودن اطلاعات بانکی اش جواز انتشار آنها را بدهد چنین اجازه ای هم می تواند مطلق و شامل کلیه اطلاعات و نسبت به عموم باشد و هم میتواند محدود و شامل بخشی از اطلاعات و نسبت به افراد خاصی باشد بانک تنها باید در محدوده رضایت وی اقدام نماید و گرنه مسئول خواهد بود قواعد عمومی علم رضایت مشتری را تنها به صورت واقعی و ارادی پذیرفته است، در همین زمینه یک رأی از دادگاهی در سوئیس اعلام کرد در صورتی که یک دادگاه، دارنده حساب را وادار به صرف نظر کردن از اسرار بانکی کند در اینکه آیا دادگاه سوئیس می تواند چنین اسقاط حقی را به عنوان یک عمل ارادی مورد توجه قرار دهد یا نه؟ شک وجود دارد، در اتریش این اجازه می تواند به صورت کتبی و یا شفاهی صورت گیرد در انگلستان علاوه بر اجازه صریح رضایت مشتری در خصوص افشای اسرارش حتی می تواند به صورت ضمنی نیز صورت گیرد این در حالی است که مطابق با ماده ۳ قانون محرمانگی بانکی لبنان مصوب ۱۹۵۶ هجری دارندگان حساب های سپرده بانکی تنها با اجازه کتبی آنها قابل انتشار و افشاء است، در ایران نیز مطابق با مصوبه جلسه ۱۱۴۰ مورخ ۱۳۹۱/۰۳/۰۲ شورای پول و اعتبار برای در اختیار قراردادن اطلاعات مربوط به سابقه چک برگشتی مشتری به دیگران از طریق سامانه استعلام همگانی به منظور ایجاد شفافیت در زمینه کارکرد حساب اخذ اجازه از دارندگان حساب جاری اشخاص لازم است.

۲- اجرای آرای قضایی

به موجب تصویب نامه مورخ ۱۳۸۶/۰۱/۲۶ هیأت وزیران حساب های خصوصی افراد در بانکها جزء حقوق ملت مندرج در قانون اساسی است و بانکها به عنوان وکیل یا امین مشتریان موظفند هرگونه اطلاعات در این زمینه را علاوه بر درخواست صاحب حساب فقط با حکم قضایی دادگاه صالح ارائه نمایند، ماده ۱۶ طرح اداره بانک های دولتی که در سال ۱۳۸۲ در کمیسیون اقتصادی مجلس مطرح شد نیز افشای حساب بانکی و اسرار و اطلاعات مشتریان به جز مواردی که مراجع صالح قضایی تعیین می نمایند را ممنوع دانسته و تخلف از آن موجب پیگرد قانونی قرار داده است.

لذا کلیه افراد جامعه و کلیه بانکها اعم از خصوصی و دولتی موظف به اجرای مفاد احکام قضایی قطعی هستند البته این الزام برای نهادهای عمومی و دولتی منسجم تر و استنکاف از آن دارای تبعات انتظامی و کیفری شدیدتر است بر همین اساس موادی از قوانین دادرسی نیز سازمانهای دولتی و خدمات عمومی را ملزم می نماید تا در جهت تکمیل تحقیقات قضایی اطلاعات لازم را به محاکم قضایی یا غیرقضایی ارائه دهند، موضوع این مواد ارائه همه اسناد و اطلاعات است لذا هر نوع سند عادی یا رسمی که به صورت مستقیم به امور بانکی هم ارتباط نداشته باشد و مورد نیاز دادگاه باشد باید در اختیار دادگاه قرار گیرد مخاطبین این مواد قانونی ادارات و شرکتهای دولتی و عمومی است بنابراین تنها بانکهای دولتی با چنین الزامی روبرو هستند اما بانکهای خصوصی نه تنها می توانند بلکه موظفند با استناد به اصل رازداری بانکی از صرف درخواست دادگاه ها مبنی بر ارائه اطلاعات و اسناد بدون صدور حکم قطعی قضایی خودداری کنند.

۳- دعوای میان بانک و مشتریان

در دعوای حقوقی وظیفه ارائه دلایل بر عهده خواهان است در این بین ممکن است بانک برای اثبات ادعای خود در برابر مشتری اطلاعاتی را در اختیار دادگاه قرار دهد که از مصادیق اسرار محرمانه بانکی محسوب شود، با توجه به این که این ارائه اطلاعات نه به استناد حکم قضایی و نه به دستور مستقیم دادگاه صورت می گیرد این سؤال مطرح می شود که آیا بانک حق دارد چنین اقدامی را انجام دهد یا خیر؟ به نظر می رسد که به موجب قسمتی از اصل حق دفاع برای طرفین دعوا که یکی از نتایج اصل تناظر در دادرسی است هر یک از اصحاب دعوی باید امکان و فرصت طرح ادعا، ادله و استدلالهای خویش را داشته باشد، دادگاه عالی انتظامی قضات نیز در حکم شماره ۴۳۴۲ مورخ ۱۳۲۷/۵/۲۲ از این اصل به عنوان یکی از اصول اساسی و عناصر اصلی عموم دعوای یاد می کند بانک نیز به عنوان یک شخص حقوقی از کلیه حقوق اشخاص حقیقی برخوردار است، بنابراین در مقام دفاع از ادعاهای خود می تواند هر گونه اسناد و اطلاعاتی را به دادگاه تسلیم کند مشروط بر این که اطلاعات ارائه شده مربوط به دعوی جاری و مؤثر در اثبات ادعای بانک باشد، خارج از دایره رازداری در دعوای میان بانک و مشتری علاوه بر الزامات حقوقی، مطابق با یک معیار اجتماعی نیز صورت می گیرد و مطابق با یک اصل اجتماعی، اگر در امور شخصی رازی به شکلی باشد که موجبات تضییق و ظلم و ستم به دیگری را فراهم آورد مجاز به افشاء است.

۴- الزام به افشاء در خصوص مبارزه با برخی جرایم

اصول ۴۶، ۴۷، ۴۹ ق.ا و همچنین ماده ۶۶۲ ق.م.ا مصوب ۱۳۷۵ و مواد ۳۶، ۴۷، ۲۸۶ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ همگی به مسأله پولشویی و ثروتهای نامشروع اشاره دارند مؤسسه های مالی موظفند برحسب دستورالعملهای مربوطه در این قوانین و قانون مبارزه با پولشویی مصوب ۱۳۸۶ به شناسایی مشتریان خود و ذینفع واقعی معاملات بپردازند و پس از احراز هویت

وی و در نظر گرفتن اساسنامه و سرمایه آن تمام معاملات او را با دقت زیر نظر گرفته و هرگونه معاملات یا نقل و انتقال وجوه را که با توجه به سرمایه و فعالیتهای وی و عوامل مذکور در دستورالعمل ها به نظر مشکوک می رسد به مقامات ذی صالح گزارش دهند، در این راه به ناچار اصل رازداری بانکی مخدوش خواهد شد البته در این قانون باید مشخص شود که شورای مبارزه با پولشویی تا چه اندازه میتواند در حریم خصوصی و اسرار بانکی افراد دخالت کند زیرا تعیین چارچوب مشخص قانونی در خصوص این دخالتها مانع از خودسری های دولت و فرار سرمایه ها به خارج از کشور خواهد شد.

۵- الزام به افشاء در خصوص جلوگیری از فرار مالیاتی

یکی از ارکان ضعف سیستم مالیاتی کشور می تواند عدم شناخت مؤدیان و مستند نبودن میزان درآمد آنها باشد که موجب فرارهای مالیاتی در سطحی وسیع شده است، اصلاح این روند نیازمند وضع قوانین خاص در خصوص کسب اطلاعات مالی افراد از بانکها با هدف شناسایی کامل درآمدهای مؤدیان مالیاتی است در ماده ۲۳۱ قانون مالیاتهای مستقیم مصوب ۱۳۶۶ عنوان شده است که در مواردی که مأموران تشخیص کتباً از وزارتخانه ها، مؤسسات دولتی و عمومی غیردولتی، اطلاعات و اسناد لازم در زمینه فعالیت و معاملات و درآمد مؤدی بخواهند مراجع مذکور مکلفند هرگونه اطلاعات لازم را در اختیار آنان قرار دهند، مگر اینکه مخالف مصالح مملکتی باشد اما تبصره همین ماده در مورد بانکها، وزارت امور اقتصادی و دارایی را نهاد قانونی در قبال مطالبه اسناد و اطلاعات مربوط به درآمد مؤدی و از طریق دادستان کل کشور معرفی کرده است، بنابراین ضرورت وجود حکم دادستانی که به نوعی حکم قضایی محسوب میشود مطابق و همسو با قواعد عام راجع به افشای اطلاعات بوده و درخواستهای خارج از این روند غیرقانونی محسوب می شود، ماده ۳۰ قانون مالیات بر ارزش افزوده مصوب ۱۳۸۷ که به مدت ۵ سال به اجرای آزمایشی گذاشته شد نیز کلیه بانک ها، مؤسسات و تعاونی های اعتباری، صندوق های قرض الحسنه و صندوق تعاون را مکلف نموده است تا صرفاً اطلاعات و اسناد لازم مربوط به درآمد مؤدیان که در امر تشخیص و وصول مالیات بر ارزش افزوده و نه بیشتر را که مورد استفاده است، حسب درخواست رئیس کل سازمان امور مالیاتی کشور به سازمان مزبور اعلام نمایند، این ماده مؤسسات مذکور را در صورت عدم ارائه اطلاعات مسئول جبران زیان وارده به دولت دانسته است.

مسئولیت بانک در قبال افشای اطلاعات مشتری

اگر تعهد بانک به رازداری در قبال مشتریان خود مبتنی بر یک قرارداد باشد به استناد اصل نسبی بودن قراردادها آثار عقد صرفاً بر طرفین عقد بار شده و آنها مسئول اجرا و یا تخلف از تعهدات قرارداد هستند در این بین تفاوتی میان بانکهای خصوصی و دولتی نیست، مشتری می تواند به استناد تعهدات قراردادی به صورت مستقیم به بانک مراجعه کرده و مطالبه خسارت نماید بانک نیز پس از پرداخت حق مشتری می تواند با اثبات تقصیر فردی، مدیر یا کارمند افشاءکننده به او مراجعه کرده و آنچه که پرداخته از او مطالبه نماید و مشتری می تواند به صورت مستقیم فرد خاطی را نیز خواننده قرارداد و خسارت را از او بخواهد و بانک و کارمند افشاءکننده متضامناً مسئول شناخته می شوند، بانک از بابت مسئولیت قراردادی و کارمند از بابت ضمان قهری مسئول خواهد بود اما اگر میان بانک و صاحب حساب راز قراردادی وجود نداشته باشد همانند اینکه بانک از اسرار شریک مشتری خود و یا مشتریان سایر بانکها در حین رابطه با طرف قرارداد خود اطلاع پیدا کرده باشد همچنان

ملزم به رازداری است و گرنه مسئول خواهد بود و نمی توان چنین مسئولیتی را یک مسئولیت قراردادی دانست زیرا هیچ قراردادی میان بانک و شخص ثالث وجود ندارد بنابراین مسئولیت بانک در اینجا یک مسئولیت غیرقراردادی بر پایه تقصیر است و الزام به جبران خسارت یک تکلیف عمومی شناخته میشود، در این فرض میان بانکهای دولتی به عنوان بخشی از بدنه دولت و بانکهای خصوصی اندکی تفاوت قانونی وجود دارد مطابق مواد قانون مسئولیت مدنی، مسئولیت بانک های خصوصی مسئولیتی مبتنی بر تقصیر به عنوان یک شخصیت مستقل است، به استناد ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی تقصیر سازمانی، مدیریتی، اداری و مسئولیت حقیقی بانک مدنظر است به نحوی که خطای تصمیم گیری نهاد مدیریتی بانک به عنوان نمایندگان فعلی شخص حقوقی را مد نظر دارد و در ماده ۱۲ قانون مسئولیت مدنی به منظور حمایت از زیان دیده فرض تقصیر و فرض بی احتیاطی بر بانکها تحمیل می شود، اما در هر دو مورد مسئولیت خاطی اصلی به استناد ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی هنوز پابرجاست و از این حیث بانک می تواند به مدیر تصمیم گیرنده و یا کارمند مقصر مراجعه نماید و در خصوص بانک های دولتی، حکم قانون متفاوت است گرچه شخصیت حقوقی بانک های دولتی مستقل از دولت بوده و بانکها مستقلامسئول انجام تعهدات خود هستند و مطابق با رأی وحدت رویه شماره ۳۹۵۳۲ مورخ ۱۳۶۱/۰۴/۱۶ دعاوی بانک ها دعوی دولتی محسوب نمی شود همچنین تشکیلات اداری و داخلی بانکها تابع قوانین خاص خود بوده و مشمول ضوابط مربوط به شرکتهای دولتی نیست با این حال بانک های مورد بحث ما جزء مؤسسات حقوقی عمومی محسوب شده و بخشی از بدنه دولت است، لذا مسئولیت دولت ناشی از فعل دیگری (کارمندان) در این خصوص با بخش خصوصی متفاوت است، بنابراین بانکهای دولتی در خصوص کارمندان خود، صرفاً طبق شرایط ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی یعنی در صورت ورود خسارت توسط کارمندان ناشی از نقص وسایل اداره اقدام به پذیرش مسئولیت نموده است که از این حیث در نظام حقوقی مآخلاء قانونی وجود دارداما در صورتی که به دلیل خطای تصمیم گیری و مدیریتی در بانکها، اطلاعات مالی اشخاص منتشر شود می توان بانک را جدا از شخصیت حقوقی مدیرانش به استناد ماده ۱۱ قانون مسئولیت مدنی مورد مؤاخذه مستقیم قرار دادومی توان با استناد به بند ج ماده ۳۵ قانون پولی و بانکی کشور کلیه خسارات را از بانکهای دولتی نیز مطالبه نمود.

نتیجه گیری

حقوق ایران مکتب مطلق گرایی را مبنایی برای رازداری حرفه ای قرار داده و در کنار اخلاق حسنه، حریم خصوصی را نیز محترم شمرده است و با توجه به ضروریات و نیازهای اجتماعی و به خصوص مقابله با فعالیتهای مجرمانه از قبیل قاچاق مواد مخدر، تروریسم، پولشویی، فرار از مالیات و غیره، رازداری بی گمان نسبی است و دارای استثنائاتی است از این رو به حکم قانون مراجع قضایی، دعوی بین بانک و مشتری، مبارزه با پولشویی، تبادل اطلاعات بین بانکها و مانند آن، برای اجرای قانون یا تسهیل انجام وظایف ناشی از قانون و همین طور وظایف نظارتی مبارزه با جرایم و پولشویی این تعهد برداشته می شود، تحدید سیستم محرمانگی بانکی و مخدوش شدن حریم خصوصی افراد صرفاً باید در حدود حفظ مصالح اجتماعی و مملکتی صورت گیرد، در نتیجه باید با وضع قوانین صریح و شفاف از افشای افسارگسیخته اطلاعات مالی و شخصی افراد جلوگیری نمود و استعلام اطلاعات نیز باید به صورت موردی صورت گیرد، زیرا استعلام اطلاعات بانکی مشتریان به صورت کلی یا گروهی در عمل منتهی به نقض تعهد عام بانک ها در قبال مشتریان مبنی بر رازداری بانکی و از بین رفتن اعتماد سرمایه گذاران خواهد شد بی گمان افشای

اطلاعات مربوط به مشتری خسارات جبران ناپذیری را به وی وارد می سازد از این رو در صورتی که اطلاعات مربوط به مشتری به صورت غیرقانونی توسط بانک افشاء شود می تواند دعوی برای جبران خسارت وارده متضامناً علیه بانک و فرد افشاءکننده طرح کند و مسئولیت بانک از این حیث یک مسئولیت قراردادی است و افشاءکننده از باب ضمان قهری مسئول شناخته می شود و اگر قراردادی در میان نباشد و مسئولیت خارج از قرارداد حادث گردد بسته به دولتی یا خصوصی بودن بانکها با در نظر گرفتن ماده ۳۵ ق.پ.ب.ک، و مواد ۱۱، ۱۲ قانون مسئولیت مدنی روش های جبران نیز متفاوت است، همچنین نقض تعهدات محرمانه توسط یک بانک به منزله نقض قرارداد و یا تعهدات ناشی از قانون است که مشتری حق تقاضای فسخ فوری روابط معاملاتی با بانک و ادعای خسارت وارده را نماید، لذا قانون گذار نه تنها در بحث وجودی بلکه در خصوص آثار و مسئولیتها نیز باید ورود داشته باشد و با توجه به اهمیت موضوع در کنار پرداختن به ضمانت اجراهای کیفری و انضباطی به بیان ضمانت اجراهای مدنی نیز در قبال افشای اطلاعات بانکی پردازد و این گونه ضمانت اجراها را به قواعد عام مدنی و تجاری نسپارد.

منابع

۱. احمدیان اسدالله، قواعد و احکام حفاظت و اطلاعات تهران، زمزم هدایت. ۱۳۸۹
۲. اداره آموزش و مدیریت بانک ملی ایران، حقوق بانکی جلدهای ۱ و ۲، تهران، انتشارات بانک ملی ایران. ۱۳۸۶
۳. استنلی پائول، حقوق اسرار ترجمه محمدحسین وکیلی مقدم تهران انتشارات همگان ۱۳۹۱
۴. رستارحسن، "اسرار حرفه ای در نزد بانکدار"، مجموعه حقوقی شماره ۹۴، ۱۳۷۱.
۵. قماش‌سی سعید، "بررسی جرم افشای اسرار حرفه ای"، دادرسی، شماره ۵۸، ۱۳۸۵.
۶. ایلداری سهیل، "چالش رازداری بانکی در بهشت امن سرمایه داران"، روند اقتصادی، شماره ۱۲، ۱۳۸۴
۷. جعفری امین، "اسرار حرفه ای و حقوق کیفی اقتصادی و تجاری"، سال چهارم، شماره ۱۴، ۱۳۸۶.
۸. جمالی جعفر و علی زارع، "تعهد بانکها به حفظ اسرار مشتریان و عملیات تبدیل دارایی به
۹. اوراق بهادار"، راهبردسال بیستم، شماره ۵۸، ۱۳۹۰